

Dessa vargskall sockengubbarna så ofta bönföll om var en vidlyftig historia med Jägeripersonal, kronofogdar och länsmän som ledare, och inbjöds kungliga och andra honoratiores och kallades kända storjägare att stå på pass. Bönderna här låna soldaternas muskedunder men huvudsakligen ingick de i drevkedjan, som fram på dan säges vanligen ha gått vilse nedåt gästgivargården eller vid krogarna vid flottsund.

Bönderna jaga överhuvudtaget inte förr, även om en och annan var ägare av en mynningsladdare, vanligen kallad "tunnlandsbössa" på grund av sin benägenhet att sprida hagelsvärmen på denna areal och normalt skotthåll. Laddad med hemstöpt kula för de ytterst sällsynta älgarna, träffa denna mellan "rumpan och tallen".

Att det förr var ofantligt gott om skogsfågel, hare och rapphöns förmäles, men även att bönderna ej brydde så mycket om dem. Herrgårdarnas gentlemannajägare fick ströva över bonnmarkerna så mycket de ville. Framförallt då på 1870-talet de tre baronpojkar Cederström på Krusenbergs. Tidigare hade en hovjägmästare Greiff (han som fängslade Gustav den IV Adolf 1809) bott vid Fredrikslund och här jagat med stort sällskap. Så allmänt känt torde inte vara att de nu så populära hamiltonhunden leder sitt ursprung från hans hundar genom sedermera korsning av hovjägmästaren Adolf Hamilton, död 1910.

År 1880 jagade kronprinsen (sedermera Gustav V) med strot sällskap å Alsike-Danmarksskogen. Tåget fick stanna vid Vrå trots någon anhalt ej fanns då, och jakten slutade vid Flottsund. Jaktlyckan var dålig.

Krusenbergs skogvaktare skulle lämna vilt till slottsköket och ur Emanuel Cederströms anteckningar må

berättas att t.ex. 1879 lämnade han upp 1 älg, 9 harar, 8 tjädrar, 8 orrar, 33 änder, 2 morkullor, 9 beckasiner.

Bönder och torpare sköt "fuggel" på spel. Tjädern alltså på Tunaberg och orren på Ekeby myran och dito vid Björklunda vid Tunagärgårn. Tunaspelet var känt i halva Uppland och ännu 1925 var spelet så där 1 km långt och 200 m brett, och med kanske 100 tuppar och dito höns sen de kommit med, och ljumma lördagsnätter i april smällde och knattra det litet här och där som vid en bättre fältmanöver, och i soluppgången såg man garvade gubba slinka iväg i rörgångarna åt olika håll, Uppsala ej minst.

Förr skjöts tjäder även på "bloss" och gick man då upp på kvällarna och lyssna var tjädern slog till och i midnattstid gick man på tallen. Tjädern vistades nämligen inte på spelet om dagarna.

Tills likaså omkring 1925 koka och bubbla hela myren från Ekeby till Pottmyra av orrspel vart man än lyssna, men i detta fall fick spelat vara ifred och invänta vi solspelet i topp. I november sköts på "stom" eller för bulvan i någon björk. Framåt 1930 försvann hela härligheten. Anledningen vet ingen.

Räven togs i sax eller vid vakglugg utåt dynghögen i mänsken. Som bevis på rävens snabba uppfattning av situationen kan berättas det ej var ovanligt hela hagelsvärmen satt i bakändan på räven trots skytten tryckt av mitt i planeten. Dessutom hade bönderna tillgång till stryknin, och redan 1722-35 läste ju vi om en präst som ordinera det även åt en bonde som hade en led kärring.

Evert Karlsson

GAMLA SPELMÄN I KNIVSTATRAKTEN

I Uppland finns en lång och rik folkmusiktradition.

Det som gör Uppland unikt i detta sammanhang framför de andra "stora" landskapen, Dalarna och Hälsingland, är att Uppland har ett alldeles "eget" instrument, nyckelharpan. Nyckelharpan var vida spridd på medeltiden vilket de medeltida väggmålningarna i Härkeberga kyrka visar. Där avbildas en musikanter som spelar nyckelharpa. När den mer mångsidiga fiolen vann insteg inom folkmusiken och ersatte nyckelharpan försvann den och föll snart i glömska. Endast i Uppland levde nyckelharpan kvar till våra dagar. Ett annat instrument som varit förhållandevis rikt företrätt i Uppland är klarinetten. Det instrumentet började vinna insteg inom militärmusiken i mitten av 1700-talet. De indelta soldaterna/musikerna måste ju ta hem sina instrument för att kunna öva. Naturligtvis använde de instrumenten även "civilt". I vissa områden har klarinetten t.o.m. dominerat över fiolen.

Uppland är alltså det landskap där de tre mest använda folkmusikinstrumenten varit företrädna i över 200 år.

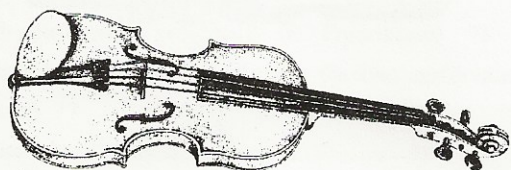

Både för nyckelharpan och klarinetten finns en direkt spelmanstradition. Tack vare den stora folkmusikvägen på 70-talet då nyckelharpspelet spreds lavinartat i hela Sverige kan man säga att nyckelharpans framtid som folkmusikinstrument är säkrad. Så är det tyvärr inte med klarinetten. Trots en obruten tradition så är det endast ett fåtal som fört den vidare till våra dagar. Idag finns det sannolikt inte fler än ett 10-tal klarinettspelmän i Uppland.

Fiolen är jämnt fördelad över hela landskapet. Nyckelharpan har traditionellt haft sitt starkaste fäste i Norduppland medan klarinetten främst varit företrädd i den sydvästra delen, i gränstrakterna till Västmanland och i Mälardalen.

I Knivsta har fiolen dominerat starkt. Nyckelharpan tycks nästan helt ha lyst med sin frånvaro medan man kan hitta en och annan klarinett. Så har det sannolikt varit till in på 40-talet. Under 1900-talets första hälft har spelemansmusikens gamla funktion som dans- och ceremonimusik alltmer avtagit fram till 70-talets renässans då intresset för denna musik åter har växt. Men dess gamla funktion finns knappast kvar. I dag är det nästan ingen utanför de verkligt intresserades krets som kan dansa

Blad Fredrik fiol och klarinett.
Soldat från Kumla by, Haga s:n
Född 16/6 1811 i Funbo.

Engvall Fredrik August Efraim fiol och klarinett
Fiskare och skogvaktare från Segersta, Knivsta sn
Född 28/1 1840 i Haga

Denne Engvall tycks ha varit en framstående spelman. Han deltog i spelmanstävlingarna i Uppsala 1909 och 1912 med gott resultat. Vid den första vann han andra hederspris för gamla spelmän samt andra pris i klarinett före den nu mera kände Jon Erik Schedin från Sala. Tävlingen inbringade hela 25 riksdaler. Vid den nästa tävlingen hade Engvall hunnit bli 72 år och lyckades även denna gång placera sig mycket bra. På fiol tog han fjärdepris och på klarinett - där hela 17 spelmän tävlade - kom han på tredje plats, även denna gång före Schedin. Dessutom fick han professor A. Erdmans hederspris, en silverskål. Motiveringen var "en mångsidig musikalisk förmåga och särdeles god reportoar"

Totalt tävlade ca 150 spelmän.

ex.vis polskor eller använder musiken vid olika högtider. I sin ursprungliga form användes spelmansmusiken idag huvudsakligen som uppvisningsmusik vid de otaliga spelmansstämmorna varje sommar.

Min avsikt är att försöka ta reda på vilka spelmän som funnits i Knivsta med omnejd. Det är märkligt att spelmän från södra Uppland knappast finns representerade i de stora folkmusikuppteckningarna som gjordes av Nils och Olov Andersson i Svenska låtar. Man skulle kunna tro att det inte fanns några spelmän i denna trakt men författaren Lars Erik Larsson visar i sin bok "Uppländske spelmän under fyra sekler" att det även här har funnits många spelmän. Boken är en verklig guldgruva och en bra utgångspunkt för vidare forskning. Nedan följer en uppräknig av några av de spelmän som är omnämnda i boken. Jag har också kompletterat med eget material.

Du som läser detta kanske känner någon spelman eller rent utav har någon i släkten. Det kanske finns gamla dokument, tidningsurklipp, foton eller kanske ett instrument i din ägo, som kan vara av intresse. Ta i så fall kontakt med undertecknad.

Peter Jahnke

Cederberg Anders Wilhelm
Organist och klockare från Vassunda sn
Född 3/4 1813 i Hätuna

Cederborg Anders Adolf fiol
Rättare från Vassunda sn
Född 1/6 1775 i Haga

Ersson Nils fiol
Bonde från Valkeby, Husby-Långhundra sn
Född 29/12 1825 i Faringe

Lager Per klarinett
Årby Lagga sn
Född 4/11 1769 i Högby, Lagga

I ett sockenstämmoprotokoll från 1798 står antecknat att han "visade god medborgaranda i församlingen" (Det gällde att hjälpa till vid ett skolhusbygge) "Clarinettblåsare Lager, ehuru fattig och med flera barn ville han dock till denna byggnad utfästa sig göra 8 dagsverken" något som "till dess heder skulle i protokollet medtagas".

Lager Carl Peter klarinett
Pistolsmed från Årby, Lagga sn
Son till Per L.
Född 16/6 1793 i Årby soldattorp

Mattsson Anders fiol

Jordbruksarbetare från Ensberg, Husby-Långhundra sn

Född 28/9 1813 i Länna

Nilsson Carl fiol

Bonde från Edeby, Vassunda sn

Född 28/4 1783 i Skokloster sn

Rydberg Johan fiol

Organist och klockare från Alsike sn

Född 5/2 1829 i Funbo

Denne är sannolikt samme Johan Rydberg - han var då 80 år - som vid spelmanstävlingen i Waxholm 1910 fick 1:a pris. Om detta rådde det tydligen delade meningar ty Anders Zorn som var närvarande protesterade och ansåg att han spelade på ett "skolmästaraktigt maner" och att hans spel "till den grad gick stick i stäv mot den folkliga musiken".

Söderström Clas Theodor fiol

Mjöltnare från Risberga, Östuna sn

Född 3/6 1837 i Knivsta

Wallander Anders Gustaf fiol

Kyrkvaktare från Vrå ägor (Lustigkulla) Alsike sn

Född 5/11 1832 i Skokloster sn

Även denne spelman deltog i tävlingarna 1909 och fick under festligheterna efter själva tävlingarna ett extra pris på 5:-. Han anlätades ofta på fester hos baron Cederström på Krusenberg.

Wallin Johan Gustaf fiol och klarinett

Jordbrukare från Vadet, Husby-Långhundra sn

Född 17/12 1836 i Mälsta, Husby-Långhundra

Åberg Carl Aron fiol

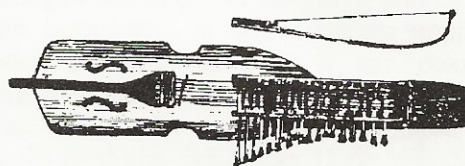
Mjöltnare från Åby, Husby-Långhundra sn

Född 15/4 1833 i Åby, Husby-Långhundra

Åslund Jan fiol

Mjöltnare från Risberga, Östuna sn

Född 24/1 1805 i Ovansjö

MAGASINET

årgång 1 (1967) -- årgång 1990

Det har länge varit ett önskemål att göra ett register över alla de artiklar som har skrivits i Magazinet sedan dess första nummer 1967. Många artiklar har ett värde utöver det år de publicerades i årsskriften. Det blir nu möjligt att få en överblick över alla artiklar utan att behöva gå igenom varje nummer från pärm till pärm. Artiklarna är samlade efter ämnesrubriker men ibland är det svårt att välja under vilket ämne en artikel skall införas. Varje

artikel står endast under en rubrik så det kan vara idé att också leta under näraliggande rubriker. Korta rapporter och årsmöten från föreningar och liknande är ej medtagna (undantagandes Hembygdsföreningens egnårsrapporter) men då någon förening presenterar sin verksamhet har den tagits med. I Magazinet finns mycket fotomaterial men något särskilt register över dem har inte gjorts, de flesta bilderna är ju knutna till artiklarna. Hembygdsbygget har restupplagor kvar av de flesta numren så passa på att köpa äldre årgångar. Vissa årgångar är helt slut och går ej längre att få tag på men på Knivsta bibliotek finns en komplett uppsättning av årsskriften tillgänglig.

Peter Jahnke

Arkeologi

Runstenar i Knivsta och Vassunda socknar (N. Ålander) 67

Fornminnen - gravfält i Knivsta sn (VEGE) 68

Runstenar i Alsike sn (N. Ålander) 68

Nya fasta fornlämningar (J. V. Gustafsson) 69

Runstenar i Knivsta storkommun. Lagga - Östuna

(N. Ålander) 69

Runstenar i Knivsta kommun del 4 (N. Ålander) 70

Fornminnen och lagskydd (A. Nordström) 70

Undersökningen av fornlämningar vid Tarv i Knivsta sn 72

Kung Nordians hög (H. Lindblad) 72

Vassunda och Vadsbro (B. Hult) 72

Fornminnen i Vassunda socken (B. Hult) 73

Nyupptäckta älvkvarnar i Vassunda (-) 74

Fornminnen i Vassunda socken (B. Hult) 74

Tro och övertro om älvkvarnstenar (B. Lindberg) 76

Uppsala Runa - Svea Arf (M. Jenscnius) 76

"Hednatemplet" vid Noor (B. Lindberg) 78